

JACEK CHOTKOWSKI Zakład Nasiennictwa i Ochrony Ziemniaka w Boninie
Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin, Radzików

Perspektywy produkcji ziemniaków w Polsce w opiniach przedsiębiorstw nasiennych

The perspectives of potato production in Poland in seed companies' opinion

W pracy przedstawiono prognozy dotyczące produkcji ziemniaków w Polsce wynikające z opinii przedsiębiorstw nasiennych nastawionych na nasiennictwo ziemniaków. Ankietowane przedsiębiorstwa oceniły, że powierzchnia uprawy ziemniaków w Polsce będzie się zmniejszać. Przewiduje się wzrost produkcji przetworów spożywczych i względną stabilizację popytu w ramach pozostałych kierunków użytkowania. Za główną barierę eksportu uznano zaostrzone przepisy fitosanitarne. Stwierdzono brak pozytywnego nastawienia do rozwoju branży ziemniaka ze strony sfer polityki i administracji oraz przedsiębiorców agrobiznesu.

Słowa kluczowe: przedsiębiorstwa nasienne, produkcja ziemniaków, perspektywy

This paper presents the prognosis of development of potato production in Poland, resulting from the opinions of seed companies concerned on potato seed industry. It is prognosed the area of potato cultivation will be reduced. The growth of potato production for consumption and relative stabilization of demand in other branches are expected. Strengthened phytosanitary regulations are considered to be the main barrier to export. The lack of positive attitude towards potato sector development both from political and administrative authorities and majority of agribusiness companies was emphasized.

Key words: seed companies, potato production, perspectives

WSTĘP

W krajach gospodarczo rozwiniętych pozycja ziemniaków w rolnictwie jest dość ustabilizowana. Poza Holandią, gdzie są jednym z głównych produktów eksportowych, stanowią najczęściej nie więcej niż kilka procent w strukturze zasiewów. W krajach zachodnioeuropejskich, procesy zastępowania ziemniaków użytkowanych jako paszy przez rośliny zbożowe oraz stopniowe ograniczanie powierzchni uprawy ziemniaków rozpoczęło się około trzydzieści lat wcześniej niż w Polsce (Rembeza, 1995). Nasz kraj stoi obecnie przed alternatywą nadprodukcji ziemniaków i dalszego spadku ich produkcji. Druga możliwość to skuteczne konkurowanie na rynku krajowym i międzynarodowym poprzez modernizację technologii (wyższe plony lepszych jakościowo bulw) i organizacji

produkcji (zmniejszenie rozdrobnienia podaży) oraz poprawę bazy przetwórczej, przechowalniczej i dystrybucyjnej (Chotkowski, 2005 a).

Celem niniejszego opracowania było przedstawienie prognoz rozwoju produkcji ziemniaków w Polsce wynikających z opinii przedsiębiorstw nasiennych nastawionych na hodowlę i reprodukcję sadzeniaków. Większość tych jednostek od lat zajmuje się wyłącznie nasiennictwem ziemniaków, ponadto działa na rynku ziemniaków jadalnych, w tym przeznaczonych na eksport. Stąd można je uważać za kompetentne w sprawach dotyczących branży ziemniaka. Autor dziękuje wszystkim przedsiębiorstwom, które wzięły udział w badaniach.

METODY I CHARAKTERYSTYKA BADANYCH PRZEDSIĘBIORSTW

W analizie przeprowadzonej metodami porównawczo-opisowymi wykorzystano kwestionariusze ankiet wypełnione w sierpniu 2004 roku przez badane przedsiębiorstwa nasienne. Postawione respondentom pytania miały charakter otwarty lub zamknięty (Kaczmarczyk, 1999).

Tabela 1

Liczba badanych przedsiębiorstw nasiennych ziemniaka według formy organizacyjno-prawnej
The number of seed potato companies have been surveyed pursuant to the legal-organization form

Forma organizacyjno-prawna Legal-organization form	Liczba badanych firm Number of surveyed companies	Wielkość powierzchni nasiennej w 2004 r., ha Seed area in 2004, ha			Planowana powierzchnia nasienna w 2005 r., ha The target level of the seed area in 2005, ha	
		ogółem total	na 1 firmę per a company	% udziału kontraktacji Percentage of contracting	ogółem total	2004 = 100
Właściciele odmian — Owners of potato varieties						
1 Spółki z o. o. 1. Limited liability companies	5	1080	216	42,6	1185	109,7
Przedsiębiorstwa reprodukcyjne — Production enterprises						
2. Spółki z o. o. 2. Limited liability companies	6	290	48	100,0	330	113,8
3. Jednostki państwowe 3. State-owned enterprises	2	170	85	82,3	190	111,8
4. Spółki osobowe 4. Private companies	4	527	131	100,0	540	102,5
5. Przedsiębiorstwa osób fizycznych 5. Natural persons' companies	10	256	26	100,0	322	125,8
6. Gospodarstwa nasienne 6. Seed farms	5	73	15	41,1	87	119,2
Razem badane firmy Surveyed enterprises in total	32	2396	75	71,0	2654	110,8

Źródło: Badania własne, IHAR Bonin, sierpień 2004 (również tabele 2, 3, 4, 5)

Source: Own calculations, IHAR Bonin, August 2004 (including Tables 2, 3, 4, 5)

Z 52 jednostek pytaných, ankietę wypełniły 32 przedsiębiorstwa nasienne, które zgłosiły swoją ofertę sprzedaży kwalifikowanych sadzeniaków do funkcjonującego od roku 1991

w Boninie banku informacji o rynku ziemniaków (Chotkowski, 2005 b). Wśród badanych przedsiębiorstw pięć to firmy hodowlano-nasienne (właściciele odmian) oraz 27 to przedsiębiorstwa prowadzące reprodukcję nasienną ziemniaka. Powierzchnia nasienne w badanych przedsiębiorstwach stanowiła 38,6% ogółu plantacji nasiennych zgłoszonych do kwalifikacji w 2004 roku (tab. 1). Średnia powierzchnia nasienne w przeliczeniu na jedno przedsiębiorstwo wynosiła 75 ha, z czego 71,0% powierzchni plantacji prowadziły gospodarstwa nasienne w ramach kontraktacji. Większość (71,8%) ankietowanych jednostek planowała zwiększenie w roku następnym areału nasiennego, a więc można uznać, że firmy te stosowały strategię rozwoju. W przeprowadzonej analizie wykorzystano również wyniki badań tej samej zbiorowości przedsiębiorstw nasiennych z roku 2000 i 1996.

WYNIKI BADAŃ I DYSKUSJA

Opinie badanych przedsiębiorstw nasiennych odnośnie perspektyw branży ziemniaka i popytu na ziemniaki zaprezentowano w tabeli 2.

Tabela 2

Opinie badanych przedsiębiorstw nasiennych odnośnie perspektyw branży ziemniaka i popytu na ziemniaki (% wypowiedzi)
Opinions of surveyed seed companies on the prospects of potato business and demand for potatoes (% of statements)

Oceniana kategoria Surveyed category	Wzrost znaczny Significant increase	Wzrost nieznaczny Slight increase	Na poziomie 2004 r. Like in 2004	Spadek nieznaczny Slight decrease	Spadek znaczny Significant decrease
1. Powierzchnia uprawy ziemniaków ogółem 1. Potato cultivated area in total	6,2	9,4	9,4	34,4	40,6
2. Powierzchnia uprawy ziemniaków na własne potrzeby gospodarstw 2. Potato cultivated area for own needs	—	9,3	18,8	53,1	18,8
3. Popyt na ziemniaki jadalne 3. Demand for table potatoes	6,2	9,3	34,4	43,8	9,3
4. Popyt na ziemniaki bardzo wczesne 4. Demand for very early potatoes	25,0	21,8	46,9	6,3	—
5. Przerób ziemniaków na skrobię 5. Processing of potatoes into starch	11,5	17,2	37,9	13,8	20,6
6. Przerób ziemniaków na produkty spożywcze 6. Processing of potatoes into food products	14,3	35,7	28,6	17,9	3,5
7. Przerób ziemniaków na alkohol 7. Processing of potatoes into alcohol	14,3	21,4	21,4	17,9	25,0
8. Eksport ziemniaków do UE 8. Export of potatoes to EU	10,7	39,3	14,3	3,6	32,1
9. Eksport ziemniaków poza UE 9. Export of potatoes beyond EU	6,9	37,9	17,2	23,9	24,1
10. Import ziemniaków z UE 10. Import of potatoes from EU	34,5	31,0	13,8	13,8	6,9
11. Udział odmian zagranicznych 11. Percentage of foreign varieties	51,6	32,2	9,7	6,5	—
12. Średnie plony ziemniaków 12. Average crops of potatoes	21,9	65,6	12,5	—	—

Większość respondentów (75,0%) wyraziła pogląd, że powierzchnia uprawy ziemniaków w Polsce będzie dalej spadać, w tym 40,6% respondentów, że będzie to spadek znaczny. Powierzchnia uprawy ziemniaków na własne potrzeby również będzie się zmniejszać, ale raczej nieznacznie. Wśród różnych opcji zmian popytu na ziemniaki jadalne przeważa opinia, że będzie się on zmniejszał nieznacznie (43,8%). Natomiast 46,8% firm nasiennych uważa, że będzie się zwiększał popyt na ziemniaki bardzo wczesne. Z trzech kierunków przetwórstwa ziemniaków, wzrośnie tylko masa ziemniaków przetwarzanych na produkty spożywcze, natomiast przerób na skrobię i spirytus pozostanie na dotychczasowym poziomie. Nieznaczną przewagę w badanej grupie posiadają firmy nasienne wypowiadające się za wzrostem w przyszłości eksportu ziemniaków, w tym zwłaszcza sprzedaży na rynek krajów Unii Europejskiej. Jednocześnie jednak przewiduje się zwiększenie importu ziemniaków z krajów UE. Od chwili akcesji do UE, w Polsce mogą być uprawiane odmiany ziemniaków zarejestrowane w katalogach wspólnotowych (Gacek, 2003). W związku z tym zdecydowana większość badanych przedsiębiorstw (83,8%) nasiennych przewiduje wzrost udziału odmian zagranicznych, w tym 51,6% wzrost znaczny. Według opinii prawie wszystkich badanych jednostek można spodziewać się wzrostu średnich plonów ziemniaków w Polsce, z tym, że raczej będzie to wzrost nieznaczny (65,6% wypowiedzi).

W sytuacji ograniczenia zużycia ziemniaków na paszę i stabilizacji spożycia, utrzymanie znaczącej ekonomicznej roli tej rośliny w rolnictwie i gospodarce kraju uwarunkowane jest rozwojem eksportu i przetwórstwa. Integracja naszego kraju z UE stworzyła warunki zwiększenia eksportu ziemniaków jadalnych i przetworów spożywczych z ziemniaków (Dzwonkowski 2005). W tabeli 3 wymieniono ważniejsze bariery eksportu ziemniaków jadalnych w latach badań (2004, 2000, 1996). W roku 2004 badane przedsiębiorstwa nasienne uznały, że najważniejszą barierą utrudniającą eksport jest lęk przed badaniami fitosanitarnymi na obecność bakteriozy pierścieniowej (Cms) oraz zaostrzone przepisy fitosanitarne. Na dalszych miejscach wymieniono takie czynniki jak: skomplikowane i kosztowne procedury, brak ukierunkowania produkcji na eksport w regionach i grupach rolników (brak dużych jednolitych partii produktu), brak promocji ziemniaków za granicą, brak wieloletnich kontraktów eksportowych. Dla porównania, w badaniach tej samej zbiorowości przedsiębiorstw nasiennych w roku 1996 oraz roku 2000, za najważniejsze bariery eksportu ziemniaków jadalnych uznano brak gwarancji i ubezpieczeń transakcji eksportowych ze krajami Europy Środkowo-Wschodniej i niekonkurencyjne ceny sprzedaży na eksport w stosunku do cen na rynku krajowym. Podkreślano ogólnie brak polityki eksportowej państwa, w tym zwłaszcza klimatu do handlu ze "wschodem". W roku 2000 akcentowano również mocno problem skomplikowanych procedur oraz kosztownych formalności fitosanitarnych, brak dopłat do eksportu, brak promocji na rynkach zagranicznych. W świetle przedstawionych opinii wydaje się celowe zbadanie możliwości uproszczenia procedur związanych z prowadzeniem eksportu ziemniaków, w tym możliwości zmniejszenia restrykcyjności badań fitosanitarnych.

Tabela 3

**Bariery rozwoju eksportu ziemniaków jadalnych w opinii badanych przedsiębiorstw nasiennych
(liczba wskazań w latach badań)**

Barriers to the development of edible potato export in the opinion of surveyed seed companies (the number of indications in the survey years)

Nazwa czynnika utrudniającego eksport Factors hampering the export	2004	2000	1996
Zaostrzone przepisy fitosanitarne, w tym obawa przed bakterią pierścieniową Stricter sanitary provisions for plants, including the risk to cyclic bacteriosis	17	—	—
Skomplikowane i kosztowne procedury formalne Complicated and costly formal procedures	5	7	2
Rozdrobnienie podaży (brak dużych, jednolitych partii ziemniaków) Fragmentation of supply (lack of large, uniform batches of potatoes)	4	4	6
Brak promocji na rynkach zagranicznych Lack of promotion in foreign markets	4	6	3
Brak wieloletnich umów na eksport Lack of long-standing contracts for export	3	3	6
Znaczny udział nieprofesjonalnych, mało wiarygodnych firm eksportujących Significant share of nonprofessional, rather unreliable export companies	2	—	4
Konkurencja eksporterów z krajów UE Competition of exporters from EU's countries	1	2	1
Brak gwarancji i ubezpieczeń transakcji eksportowych z krajami Europy Środkowo-Wschodniej Lack of guaranties and insurances of export transactions with "the East"	—	8	11
Ceny niekonkurencyjne do cen w kraju Prices uncompetitive to domestic prices	—	5	7
Brak dopłat do eksportu Lack of subsidies to export	—	7	1
Brak bazy technicznej do handlu zimą Lack of back-up facilities for trade in winter	1	—	6
Słaba jakość towaru Poor quality of goods	—	—	4

Wśród czynników konkurencyjności krajowej branży ziemniaków na rynkach międzynarodowych, wymienia się niski poziom średnich plonów ziemniaków (Seremak-Bulge, 2003). Średnie plony tej rośliny w Holandii, Belgii, Niemczech, Wielkiej Brytanii, Danii i Francji na ogół przekraczają 40 ton z 1 ha. Natomiast w Polsce wahają się w granicach 17–20 t/ha i spośród krajów UE są zbliżone do poziomu uzyskiwanego w Grecji i Portugalii. Wśród przyczyn niskich plonów ziemniaków w Polsce badane przedsiębiorstwa nasienne wymieniły takie czynniki jak: niewłaściwa polityka państwa w zakresie stymulowania postępu, niskie kwalifikacje i wykształcenie producentów, słabość sfery wdrożeń, słabość odmian i nasiennictwa (tab. 4). Jednocześnie prawie połowa respondentów uważa, że w gospodarstwach produkujących na rynek plony są wysokie - porównywalne z UE, natomiast około jedna czwarta, że poziom średnich plonów w Polsce jest adekwatny do jakości gleb i powszechności uprawy ziemniaków. Wieloletnia stagnacja plonów ziemniaków w Polsce uzasadnia twierdzenie, że poziom plonów jest uwarunkowany głównie warunkami przyrodniczymi: jakością gleb i klimatu. Natomiast za istotną barierę zwiększania plonów należy uznać spadek zużycia w rolnictwie kwalifikowanego materiału nasiennego.

Tabela 4

**Przyczyny niskich plonów ziemniaków w Polsce w opiniach badanych przedsiębiorstw nasiennych
(liczba wskazań w latach badań)**
**The reasons for low potato yields in Poland according to the opinions of surveyed seed enterprises
(number of indications in the years of survey)**

Przyczyna — Reason	2004	2000
Niewłaściwa polityka państwa w zakresie stymulowania postępu Unsuitable state's policy in stimulating progress	21	16
Słabość sfery wdrożeń Ineffective introducing system	14	7
W gospodarstwach produkujących na rynek plony są porównywalne z UE The prices in market-oriented farms are comparable to those in EU	13	—
Niskie kwalifikacje i wykształcenie producentów Low-qualified and low-educated producers	12	15
Słabość odmian i nasiennictwa Poor level of varieties and seed production	8	2
Plony są zadowalające, biorąc pod uwagę masowość uprawy i jakość gleb Yields are satisfactory, taking into account the scale of cultivation and soil quality	7	8
Słabość zaplecza naukowego Insufficient scientific support	1	1
Nieopłacalność intensyfikacji nakładów No profit from input intensification	—	11

Spośród problemów dotyczących perspektyw produkcji ziemniaków w Polsce, ankietowane firmy nasiennictwa ziemniaka wypowiedziały się również odnośnie klimatu politycznego dla rozwoju branży oraz tego, jak możliwości rozwoju biznesu “ziemniaczanego” oceniają przedsiębiorcy. W badaniach 2004 roku 81,3% jednostek stwierdziło, że władze administracyjne i polityczne raczej nie sprzyjają rozwojowi branży ziemniaka (tab. 5). Podobnie dwie trzecie firm wyraziło zdanie, że również przedsiębiorcy (agrobiznes) nie oceniają pozytywnie możliwości rozwoju biznesu dotyczącego ziemniaków. Wyniki badań przeprowadzonych w roku 2000 były w tym zakresie bardziej optymistyczne, gdyż 52,4% firm oceniło ziemniaki jako gałąź intensywną o szansach rozwojowych.

Tabela 5

**Opinie badanych przedsiębiorstw nasiennych odnośnie oceny możliwości rozwoju branży ziemniaka,
sierpień 2004 r. (% wypowiedzi)**
**A chance for development in potato production, as seen by the surveyed seed enterprises. August 2004
(opinions in %)**

Problem Question	Tak Yes	Raczej tak Rather 'yes'	Trudno powiedzieć Difficult to say	Raczej nie Rather 'no'	Nie No
Czy władze polityczne i administracyjne sprzyjają rozwojowi branży ziemniaka Do political and administrative authorities conduce to development of potato production?	3,1	—	15,6	18,8	62,5
Czy przedsiębiorcy pozytywnie oceniają możliwości rozwoju biznesu dotyczącego ziemniaków Do you find the businessmen's opinion on possibilities for development of potato business positive?	6,3	15,6	12,5	37,5	28,1

WNIOSKI

1. Wydaje się, że badane przedsiębiorstwa realistycznie oceniły przyszłość branży ziemniaka. Powierzchnia uprawy ziemniaka będzie się zmniejszać. Przewiduje się wzrost zużycia ziemniaków jako surowca w przetwórstwie spożywczym i wzrost popytu na ziemniaki bardzo wczesne oraz względną stabilizację popytu w ramach pozostałych kierunków użytkowania.
2. Prognozuje się większe powiązanie eksportowo-importowe polskiego rynku ziemniaków jadalnych z zagranicą, w tym zwłaszcza z krajami UE. Wobec przewidywanej ekspansji zagranicznych odmian ziemniaków jadalnych uzasadnione są działania marketingowe zmierzające do obrony polskich odmian przed ich marginalizacją na rynku.
3. Za główną aktualnie barierę eksportu ziemniaków jadalnych z Polski uznano zaostrzone przepisy fitosanitarne, w tym lęk przed badaniami na obecność bakteriozy pierścieniowej. Ocena taka uzasadnia potrzebę zbadania, czy krajowy system badań fitosanitarnych na tle pozostałych krajów UE, jest zbyt restrykcyjny.
4. Za najważniejszą przyczynę niskich średnich plonów ziemniaków w Polsce respondenci uznali niewłaściwą politykę państwa w zakresie stymulowania postępu oraz niskie kwalifikacje producentów. Jednocześnie znaczna część przedsiębiorstw uważa, że w gospodarstwach towarowych plony są porównywalne z krajami UE. Dodatkowo dążenie do intensyfikacji technologii produkcji może pogorszyć wizerunek "ekologiczności" polskiej produkcji.
5. Stwierdzono brak pozytywnego nastawienia do rozwoju branży ziemniaka ze strony sfer polityki i administracji oraz większości przedsiębiorców sektora agrobiznesu. Konieczna jest więc bardziej aktywna prorozwojowa polityka państwa wobec branży oraz działania promocyjne zmierzające do poprawy jej wizerunku o oczach potencjalnych inwestorów.
6. Rozwój produkcji ziemniaków w naszym kraju będzie utrudniony bez skutecznej samoorganizacji przedsiębiorstw i innych jednostek sektora. Jak można sądzić, praktyka gospodarcza oczekuje większego wsparcia m. in. ze strony takich organizacji przedstawicielskich jak Stowarzyszenie "Polski Ziemniak" oraz Sekcja Ziemniaka Polskiej Izby Nasiennej.

LITERATURA

- Chotkowski J. 2005 a. Rynek ziemniaków i jego perspektywy. W: Rynki i technologie produkcji roślin uprawnych. Red. J. Chotkowski. Wyd. Wieś Jutra, Warszawa: 58 — 69.
- Chotkowski J. 2005 b. Funkcjonowanie banku informacji o rynku ziemniaków w IHAR Bonin. W: Zarządzanie wiedzą w agrobiznesie w warunkach polskiego członkostwa w Unii Europejskiej. Red. M. Adamowicz. Wyd. SGGW, Warszawa: 405 — 410.
- Dzwonkowski W. 2005. Handel zagraniczny ziemniakami i przetworami ziemniaczanymi. *Ziemniak Polski* 3: 3 — 10.
- Gacek E. 2003. Zasady wpisu odmian roślin uprawnych do krajowego rejestru i wspólnotowych katalogów w aspekcie akcesji Polski do UE. *Hodowla Roślin i Nasiennictwo* 4: 6 — 9.

- Kaczmarczyk S. 1999. Badania marketingowe. Metody i techniki. PWE, Warszawa: 499 ss.
- Nowacki W. 2004. Uwarunkowania produkcji ziemniaka w świetle aktualnych wymogów rynkowych i prawnych. *Ziemniak Polski* 4: 32 — 36.
- Rembeza J. 1995. Rynek ziemniaków w krajach europejskich. Instytut Ziemniaka, Bonin: 154 ss.
- Seremak-Bulge J. 2003. Perspektywy produkcji i przetwórstwa ziemniaków. *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej* 1: 46 — 64.